

Sygn. akt I ACa 40/14

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 29 kwietnia 2014 r.

Sąd Apelacyjny w Lublinie, I Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący - Sędzia	SA Ewa Popek (spr.)
Sędzia:	SA Alicja Surdy
Sędzia:	SA Ewa Lauber-Drzazga
Protokolant	sekr.sądowy Agnieszka Pawlikowska

po rozpoznaniu w dniu 24 kwietnia 2014 r. w Lublinie na rozprawie

sprawy z powództwa K. M. (1) i J. Ł.

przeciwko D. M.

o zachówek

na skutek apelacji pozwanej od wyroku Sądu Okręgowego w Radomiu z dnia 11 czerwca 2013 r., sygn. akt I C 1703/08

I. oddala apelację;

II. zasądza od pozwanej D. M. na rzecz powodów K. M. (1) i J. Ł. kwoty po 2.214 (dwa tysiące dwieście czternaście) zł na rzecz każdego z nich tytułem kosztów postępowania apelacyjnego.

Sygn. akt I ACa 40/14

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 11 czerwca 2013 roku Sąd Okręgowy w Radomiu zasądził od D. M. na rzecz K. M. (1) kwotę 155.520,97 zł z ustawowymi odsetkami od 6 listopada 2008 roku do dnia zapłaty (pkt I), zasądził od D. M. na rzecz J. Ł. kwotę 142.749,97 zł z ustawowymi odsetkami od 6 listopada 2008 roku do dnia zapłaty (pkt II), zasądził od D. M. na rzecz K. M. (1) kwotę 16.173,53 zł tytułem zwrotu kosztów procesu (pkt III), zasądził od D. M. na rzecz J. Ł. kwotę 16.173,53 zł tytułem zwrotu kosztów procesu.

W uzasadnieniu wyroku Sąd Okręgowy wskazał na następujące ustalenia i motywy rozstrzygnięcia.

B. M. (1) w 1958 roku zawarł z B. M. (2) związek małżeński, który

w dniu 24 czerwca 1994 roku został rozwiązany przez rozwód z winy B. M. (1). Małżonkowie w dniu 6 listopada 1995 roku dokonali podziału majątku dorobkowego.

W trybie ugody sądowej B. M. (1) w 2000 roku zobowiązał się do płacenia na rzecz B. M. (2) alimentów w kwocie po 500 zł miesięcznie. Z ich związku małżeńskiego pochodzi dwoje dzieci: K. M. (1), urodzony (...) i J. Ł.

z domu M., urodzona (...). We wrześniu 1992 roku B. M. (1) wyprowadził się od B. M. (2), a w dniu 3 grudnia 1994 roku zawarł związek małżeński z D. M. z domu S., z którą nieformalnie związany był od 1981 roku i z którą zamieszkiwał od końca 1992 roku. W 1995 roku B. M. (1) adoptował jej córkę M. M. (1) urodzoną w dniu (...). W dniu 13 sierpnia 1997 roku przed notariuszem B. M. (1) sporządził w formie aktu notarialnego Rep. A nr (...) testament, w którym do całego spadku po sobie powołał żonę D. M.. Jednocześnie dokonał zapisu polegającego na tym, że zobowiązał D. M. do przeniesienia akcji (...) S.A. w R. 1.165 sztuk na rzecz córki J. Ł. i 1.160 sztuk na rzecz syna K. M. (1). B. M. (1) zmarł w dniu 25 kwietnia 2008 roku. Postanowieniem z dnia 25 lipca 2008 roku wydanym w sprawie

(...) Sąd Rejonowy w Radomiu stwierdził, że spadek po B. M. (1) na podstawie testamentu notarialnego Rep. A nr (...) z dnia 13 sierpnia 1997 roku nabyła w całości żona D. M., która spadek przyjęła wprost. Na wniosek powodów z dnia 19 maja 2008 roku Sąd Rejonowy w Radomiu w dniu 6 czerwca 2008 roku

w sprawie (...) wydał postanowienie, w którym postanowił sporządzić spis inwentarza po B. M. (1) i zabezpieczyć spadek po nim, poprzez spisanie majątku ruchomego znajdującego się w jego domu przy ul. (...) w R.

i mieszkaniu przy ulicy (...) w R. oraz oddanie go pod dozór D. M.. Wykonanie tego postanowienia zlecił Komornikowi Sądowemu przy Sądzie Rejonowym w Radomiu M. W.. W sprawie Km (...) Komornik ten w dniu 11 sierpnia 2008 roku dokonał spisu inwentarza po zmarłym B. M. (1) obejmującego ruchomości w domu przy ul. (...) w R.. W dniu 2 października 2008 roku Komornik na wniosek powodów zakończył czynności związane ze spisem inwentarza.

B. M. (1) przez wiele lat pełnił funkcje zarządzające i dyrektorskie

w (...) S.A. w R. i poprzednikach prawnych tej spółki. W związku z tym otrzymywał wysokie wynagrodzenia oraz dywidendy od akcji spółki. Był także właścicielem papierów wartościowych o znacznej wartości. Na mocy umowy o podział majątku wspólnego w 1995 roku otrzymał nieruchomości w B.

o wartości 14.000 zł oraz kwotę 22.000 zł.

Z uwagi na związek B. M. z D. S. (obecnie M.), jego stosunki z synem K. i córką J. uległy pogorszeniu. Powód w latach 1990-1999 nie utrzymywał kontaktów z ojcem, ale widywał się z nim, gdy on przyjeżdżał odwiedzić wnuki albo w czasie uroczystości w domu jego matki. Powódka kontaktowała się z ojcem, spotykała się z nim w mieszkaniu jego matki, a później także odwiedzała go, gdy mieszkał z pozwaną. Powód K. M. (1) w 1983 roku ukończył na Politechnice (...) studia na kierunku (...) i podjął pracę w wyuczonym zawodzie,

a później także w spółkach telekomunikacyjnych, którymi zarządzał B. M. (1). Osiągał znaczne dochody, gdyż pracował także za granicą, wyjeżdżał na wycieczki handlowe na (...), prowadził działalność gospodarczą i handlował akcjami.

W 1983 roku zawarł małżeństwo z J. W. (obecnie M.), z którą

w 1983 roku zakupił działkę przy ul. (...) w R., gdzie w latach 1984-1986 został wybudowany dom, w którym nadal zamieszkują; pieniądze na zakup działki oraz wybudowanie i wyposażenie domu pochodziły z ich majątku dorobkowego. Powódka J. Ł. ukończyła na Politechnice (...) studia na kierunku (...) i podjęła pracę zarobkową w (...) w wyuczonym zawodzie. W 1986 roku zawarła małżeństwo z M. Ł., z którym w 1994 roku wykupiła lokal mieszkalny spółdzielczy przy ulicy (...), gdzie nadal razem zamieszkują; pieniądze na zakup tego lokalu i jego wyposażenie pochodziły z ich majątku dorobkowego. Powód nie otrzymał od ojca darowizn, poza drobnymi upominkami z okazji imienin lub gwiazdki w latach 2000-2008 (koszula, krawat, alkohol, perfumy). Powódka także nie otrzymała od ojca darowizn, poza drobnymi upominkami oraz kwotą 12.771 zł z tytułu umowy darowizny na leczenie i leki oraz umowy renty, którą pokwitowała na piśmie.

Pozwana D. M. ma wykształcenie wyższe w zakresie (...). Utrzymuje się z renty rodzinnej po mężu w kwocie 1.660 zł. Jest wdową od dnia

25 kwietnia 2008 roku. Od tego czasu, a także wcześniej przed zawarciem w 1994 roku małżeństwa z B. M. (1), utrzymywała córkę M. M. (1), urodzoną w (...) roku, która obecnie studiuje i mieszka w W.. Przez wiele lat pozwana wykonywała różne prace zarobkowe (za wyjątkiem 2004 i 2005 roku, kiedy była bezrobotną). W latach 1990-1993

prowadziła działalność gospodarczą. Jej dochody miesięczne wynosiły około 150% przeciętnego wynagrodzenia w kraju. Dochody jej męża B. M. (1) były kilkakrotnie większe. W dacie zawarcia małżeństwa z B. M. (1) w 1994 roku posiadała prawo do lokalu mieszkalnego przy ul. (...)

w R. o powierzchni 58m² o wartości około 37.000 zł oraz samochód F. (...) zakupiony w kwietniu 1994 roku za kwotę około 25.000 zł. W 1996 roku sprzedała ten samochód i zakupiła samochód O. (...), który w 1999 roku sprzedała i zakupiła samochód F. (...) za 40.000 zł.

W okresie od 3 stycznia do 27 kwietnia 2001 roku z majątku wspólnego B. M. (1) i B. M. (2) została podarowana na rzecz małoletniej córki M. M. (1)

i przekazana na konto bankowe kwota 187.830,04 zł (kwota 20.238,36 zł w dniu

3 stycznia 2001 roku, kwota 20.404,83 zł w dniu 26 lutego 2001 roku, kwota 43.397,59 zł w dniu 26 lutego 2001 roku i kwota 103.789,26 zł w dniu 27 kwietnia 2001 roku). W dniu 29 listopada 2005 roku z majątku wspólnego B. M. (1) i D. M. została podarowana na rzecz córki M. M. (1) na jej konto bankowe kwota 210.000 zł, pochodząca ze środków uzyskanych z odkupienia w dniu 24 listopada 2005 roku jednostek funduszu P. Obligacji Skarbowych, które były prowadzone na B. M. (1). Środki te w dniu 28 listopada 2005 roku wpłynęły na rachunek prowadzony

na D. M., a następnego dnia zostały przelane na rachunek bankowy M. M. (1). W dniu 16 lipca 2007 roku z majątku wspólnego B. M. (1) i D. M. została podarowana na rzecz córki M. M. (1) kwota 77.000 zł, która została przeznaczona przez nią na zapłacenie drugiej raty z tytułu zakupu przez nią w dniu 10 lipca 2007 roku za kwotę 95.000 zł samochodu osobowego marki T. (...). Kwota 77.000 zł pochodziła z odkupienia w dniu 10 lipca 2007 roku prowadzonych na rzecz B. M. (1) jednostek funduszu (...); kwota ta została przelana najpierw na rachunek bankowy D. M., a następnie na konto sprzedawcy samochodu. W dniu 15 stycznia 2008 roku przed notariuszem za nr Rep. A nr (...) została zawarta umowa, na podstawie której B. i D. małżonkowie M. darowali córce M. M. (1) spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu mieszkalnego nr (...) położonego

w R. przy ul. (...) o powierzchni użytkowej 91,27m⁽²⁾ oraz spółdzielcze prawo do boksów garażowych nr (...) położonego w podziemnym garażu przy ul. (...) o powierzchni użytkowej 16,2m⁽²⁾. Wartość darowizny strony określiły w umowie na kwotę łączną 247.500 zł. Aktualna wartość prawa do tego lokalu mieszkalnego wynosi 240.000 zł, a wartość prawa do boksów garażowych wynosi 30.000 zł.

W dacie śmierci B. M. (1), w dniu 25 kwietnia 2008 roku, posiadał on majątek należący do wspólności ustawowej z żoną D. M.. W skład tego majątku wchodziły:

1 a) nieruchomość zabudowana położona w R. przy ul. (...), stanowiąca działkę nr (...) o powierzchni 705m², o wartości 960.000 zł;

b) ruchomości znajdujące się na terenie nieruchomości przy ulicy (...)
w R. o wartości 75.850 zł;

c) 51 obrazów znajdujących się na nieruchomości przy ul. (...) w R.
o wartości łącznej 15.300 zł;

d) działka położona przy ulicy (...) w R., oznaczona nr (...)
o powierzchni 805m² o wartości 177.100 zł;

(łączna wartość nieruchomości i ruchomości określonych w punktach 1a-d wynosi 1.232.250 zł);

2. (...) w banku (...) S.A. w W. o wartości 106.201 zł;

3. 1000 Certyfikatów (...) o wartości 124.360 zł;

4. kwota 25.000 zł zwrócona z poręczenia majątkowego związanego z postępowaniem karnym przeciwko B. M. (1);

5. kwota 2.475 zł z tytułu spłaty od (...) Sp. z o.o. w R. pierwszej raty pożyczki udzielonej przez pozwaną z majątku wspólnego;
6. samochód F. (...) nr rej. (...) o wartości 12.000 zł;
7. środki pieniężne w kwocie 814,88 zł na rachunkach bankowych B. M. (1);
8. środki pieniężne w kwocie 122.857,01 zł na rachunkach bankowych D. M.;
9. wartość w kwocie 100.561,23 zł rachunku ubezpieczenia prowadzonego na D. M. w ramach umowy ubezpieczenia na życie zawartej z Ubezpieczeniowym (...) S.A. w W.;
10. wartość w kwocie 7.019,34 zł jednostek uczestnictwa funduszy inwestycyjnych zgromadzonych na D. M..

W skład w spadku po B. M. (1) wchodziła także kwota 2.513 zł z tytułu jego wynagrodzenia za pracę wypłaconego w maju 2008 roku D. M. po jego śmierci.

Zawarty w testamencie z dnia 13 sierpnia 1997 roku zapis B. M. (1) na rzecz J. Ł. i K. M. (1) w postaci akcji (...) S.A. w R. nie ma znaczenia w niniejszej sprawie z uwagi na to, że akcje te stały się bezwartościowe na skutek upadłości likwidacyjnej tej spółki.

Dokonując oceny ustalonych okoliczności faktycznych Sąd Okręgowy podniósł, że roszczenie powodów oparte na podstawie art. 991 § 1 i 2 k.c. dotyczy zasądzenia z tytułu zachowku od pozwanej D. M. kwoty 155.520,37 zł na rzecz K. M. (1) i kwoty 142.749,97 zł i na rzecz J. Ł.. Pozwana D. M. wniosła o oddalenie powództwa w całości. Wskazała, że w skład spadku po B. M. (1) wchodzi połowa wartości nieruchomości wartych 957.100 zł (kwota 478.550 zł), połowa kwoty 25.000 zł (kwota 12.500 zł), połowa udziału w (...) w banku (...) S.A. w W. wartej 106.201 zł (kwota 53.100,50 zł), połowa udziału do 1.000 sztuk certyfikatów inwestycyjnych wartych 118.433 zł (kwota 59.216,50 zł) oraz połowa zwróconej pożyczki w kwocie 2.475 zł (kwota 1.237,50 zł). Do kwot tych należy doliczyć połowę udziału do lokalu mieszkalnego przy ulicy (...) w R. darowanego M. M. (1) w styczniu 2008 roku, wartego 230.000 zł (kwota 115.000 zł). Zdaniem pozwanej - biorąc pod uwagę zasady ustalania zachowku - powodom przysługiwałoby po 1/8 części tego majątku, to jest po ok. 90.000 zł. Jednakże wobec dokonania na ich rzecz przez B. M. (1) darowizn pieniężnych, których wartość przekracza kwotę 90.000 zł, ich roszczenia o zachówek są bezpodstawne. Powodowie zaprzeczyli, aby otrzymywali od ojca darowizny przekraczające darowizny zwyczajowo przyjęte w ich środowisku, poza kwotą 12.771 zł otrzymaną przez powódkę od ojca na mocy umów o darowizny i renty w latach 1996-1998. Zeznania ich w tym zakresie zostały poparte zeznaniami części świadków - członków ich rodziny oraz ich znajomych, którzy stwierdzili, że nie mają żadnych informacji o innych darowiznach na rzecz powodów (zeznania świadków członków rodziny: B. M. (2) k. 1013-1016, 1235, S. W. k. 734-735, U. K. k. 918-920, 1235, B. Ł. k. 920, M. Ł. k. 921-923, P. M. (1) k. 923, R. M. k. 924-925, G. W. k. 1016, G. P. k. 1018, J. M. (1) k. 1017-1021, 1236, A. W. k. 1021-1022, K. W. (1) k. 1023-1024, B. W. k. 1062-1064, C. K. k. 1234-1235 oraz zeznania świadków znajomych stron lub B. M. (1): M. C. k. 507-508, K. D. k. 508-509, P. B. k. 508, B. M. (3) k. 502, K. W. (2) k. 510, W. M. k. 736, P. K. k. 737-738, I. K. k. 1062, R. P. k. 1172-1173, A. K. k. 1197-1198). Pozwana, ani w swoich wyjaśnieniach i zeznaniach (składanych przy korzystaniu z własnych notatek i dokumentów), ani w pismach procesowych formułowanych przez jej fachowego pełnomocnika, nie potrafiła bliżej określić wskazywanych przez siebie darowizn pieniężnych B. M. (1) na rzecz powodów. Pozwana podawała przede wszystkim łączne kwoty tych darowizn i ich cel. Nie potrafiła wskazać dokładniej daty poszczególnych darowizn, ich miejsca, okoliczności i sposobu ich przekazania, czy były dokonywane w całości czy w częściach (a jeżeli tak to w jakich). Podobne zastrzeżenia należy mieć także

w stosunku do treści zeznań świadków wnioskowanych przez pozwaną, którzy także nie wskazali dokładnie kwot tych darowizn bądź okoliczności ich dokonywania, przy czym bardzo ogólne informacje o darowiznach na rzecz powodów od B. M. (1) posiadali zwykle od niego (zeznania świadków: K. M. (2) k.729-730, M. M. (2) k. 730-731, M. M. (1) k. 732-734, J. M. (2) k. 734-735, A. C. k. 735-736, M. Ć. k. 736-737, P. M. (2) k. 866-868, R. G. k. 916, A. M. (1) k. 917, T. K. k. 1125-1127, W. O. k. 1127-1128 i T. S. k. 1195-1197).

Wobec powyższego Sąd Okręgowy uznał za bezzasadne żądanie pozwanej uwzględnienia przy obliczaniu zachowku wskazanych przez nią darowizn na rzecz powodów. Za takim stanowiskiem dodatkowo przemawia konflikt, jaki był przez długi okres między B. M. (1) a powodami, spowodowany jego związaniem się z pozwaną w 1981 roku, odejściem od rodziny w 1992 roku i zawarciem

z nią małżeństwa w 1994 roku (w szczególności dotyczy to powoda, który przez okres około 10 lat w okresie 1990-1999 nie utrzymywał kontaktów z ojcem, ani go nie odwiedzał). O tym, że darowizny takie nie musiały być czynione w celu osiągnięcia przez powodów wysokiego stanu materialnego świadczy to, że powodowie z uwagi na swoje wyższe wykształcenie, posiadane cenione kwalifikacje, wykonywaną przez nich i ich małżonków pracę zarobkową oraz prowadzoną działalność gospodarczą osiągnęli wysokie dochody i mogli sobie pozwolić na zakup nieruchomości, samochodów i innych ruchomości oraz prowadzenie inwestycji.

Na podstawie materiału dowodowego w postaci zeznań stron, zeznań świadków, dokumentów i opinii biegłego rzeczoznawcy majątkowego Sąd Okręgowy ustalił określony powyżej skład majątku spadkowego po B. M. (1), jego wartość oraz darowizny na rzecz M. M. (1) i J. Ł. i ich wartość. W tym zakresie Sąd Okręgowy podzielił w całości stanowisko powodów przedstawione w piśmie procesowym z 18 kwietnia 2013 roku (k. 1379-1471), które jest dokładne, logiczne, oparte na złożonych do sprawy dokumentach i zgodne w zakresie wyceny nieruchomości

i ruchomości z opinią biegłego rzeczoznawcy, bądź ze zgodnymi oświadczeniami obydwu stron. Za tym, aby zaliczyć do majątku spadkowego udział do 1/2 części w prawie własności samochodu osobowego F. (...) przemawia to, że został on nabyty po 5 latach od zawarcia związku małżeńskiego przez pozwaną i B. M. (1) oraz to, że B. M. (1) osiągał dochody kilka razy wyższe od pozwanej. Poza zeznaniami pozwanej nie ma innych dowodów wskazujących na to, że samochód ten został nabyty ze środków pochodzących z jej majątku odrębnego. O tym, że w skład majątku spadkowego wchodzi także połowa środków zgromadzonych na rachunkach bankowych prowadzonych na rzecz pozwanej bądź jej męża, połowa środków zgromadzonych na rachunku ubezpieczenia prowadzonym na pozwaną oraz połowa środków jednostek uczestnictwa funduszy inwestycyjnych zgromadzonych na rachunkach pozwanej jednoznacznie świadczy znaczna dysproporcja w wysokości dochodów pozwanej

i B. M. (1) oraz dokumentacja finansowa. Te okoliczności oraz zgromadzona

w sprawie dokumentacja i wiek M. M. (1) dodatkowo przemawiają za tym aby uznać, że lokal mieszkalny, boks garażowy, środki pieniężne w kwocie 77.000 zł na zakup samochodu T. (...) oraz środki zgromadzone na jej rachunkach bankowych zostały jej darowane z majątku wspólnego pozwanej i B. M. (1) (pозwana w tym zakresie nie zajęła szczegółowego i uzasadnionego stanowiska k. 1373-1377).

Sąd Okręgowy do określenia zachowku zastosował reguły wskazane w art. 931 § 1 k.c. i 991-997 k.c. oraz art. 31-33 k.r.o. i 42-43 § 1 k.r.o. Należny na rzecz powoda K. M. (1) zachówek wynosi 155.520,97 zł (1/16 wartości spadku określonego na kwotę 1.733.538,49 zł plus 1/8 ostatniego wynagrodzenia B. M. (1) wypłaconego po jego śmierci plus 1/16 wartości darowizn przekazanych M. M. (1) i J. Ł. określonych na kwotę 749.771 zł). Należny na rzecz powódki J. Ł. zachówek wynosi 142.749,97 zł (od kwoty 155.520,97 zł należy odjąć kwotę 12.771 zł przekazanych jej darowizn i renty).

Mając na uwadze powyższe ustalenia i rozważania Sąd Okręgowy uznał

za uzasadnione roszczenia powodów dotyczące zasądzenia od pozwanej żądanych kwot

z tytułu zachowku i dlatego orzekł o tym w punkcie pierwszym i drugim wyroku, zasądzając ustawowe odsetki od dnia wymagalności tych kwot do dnia zapłaty (art. 481 § 1 k.c.). W punkcie drugim i trzecim wyroku Sąd Okręgowy na podstawie art. 98 § 1 i 3 k.p.c. zasądził od pozwanej na rzecz powodów poniesione przez nich koszty procesu w kwotach po 16.173,53 zł.

Apelację od powyższego wyroku wniosła pozwana, zaskarżając go w całości

i zarzucając:

1. sprzeczność istotnych ustaleń Sądu z treścią zebranego w sprawie materiału dowodowego - wskutek naruszenia przepisów postępowania, które mogło mieć wpływ na wynik sprawy, a mianowicie:

a) art. 233 § 1 k.p.c. poprzez dokonanie oceny materiału dowodowego w sposób sprzeczny z zasadami logiki i doświadczenia życiowego w odniesieniu do zeznań powodów, w których stwierdzają, że nie otrzymali od ojca (B. M. (1)) darowizn przekraczających drobne i zwyczajowo przyjęte w ich środowisku, w sytuacji gdy z doświadczenia życiowego wiadomym jest, że darowizny (przede wszystkim ruchomości i środki pieniężne) czynione przez rodziców na rzecz ich dzieci dokonywane są bez zachowania prawem przewidzianej formy, a nadto, przeważnie tylko w obecności osób zainteresowanych, tj. darczyńcy i obdarowanego;

b) art. 233 § 1 k.p.c. poprzez dokonanie oceny materiału dowodowego w sposób newszechstronny i sprzeczny z zasadami doświadczenia życiowego w odniesieniu do zeznań pozwanej oraz następujących świadków: K. M. (3), M. M. (2), M. M. (1), J. M. (2), A. C., M. Ć., P. M. (2), R. G., A. M. (2), T. K., W. O., z których wynika, że B. M. (1) dokonywał na rzecz swoich dzieci K. M. (1) i J. Ł. darowizn przekraczających zwyczajowo przyjęte w danych stosunkach, a nadto, w sytuacji gdy dokładne określenie wysokości darowizn dokonywanych przez B. M. (1) - człowiek majątnego, na rzecz jego dzieci jest niemożliwe, gdyż z doświadczenia życiowego wiadomo, iż darowizny dokonywane przez rodziców na rzecz dzieci dokonywane są przeważnie tylko w obecności osób zainteresowanych, tj. darczyńcy i obdarowanego;

c) art. 328 § 2 k.p.c. w zw. z art. 227 k.p.c. poprzez pominięcie dowodu z dokumentu w postaci aktu notarialnego sprzedaży nieruchomości przy ul. (...) w R., który określa wartość rynkową przedmiotowej nieruchomości;

d) art. 233 § 1 k.p.c. poprzez dokonanie oceny materiału dowodowego w sposób newszechstronny i sprzeczny z zasadami doświadczenia życiowego w odniesieniu do zeznań pozwanej, z których wynika, że środki na nabycie nieruchomości przy ul. (...) w R. oraz samochodu osobowego marki T. (...), które to następnie zostały darowane M. M. (1), pochodziły z majątku odrębnego D. M..

2. naruszenie przepisu prawa materialnego, tj. art. 455 k.c. poprzez jego błędną wykładnię polegającą na uznaniu, że roszczenie o zachowek stało się wymagalne od dnia 6 listopada 2008 roku, tj. od dnia wezwania, w sytuacji gdy ostateczne określenie jego wysokości nastąpiło w zaskarżonym wyroku.

Wskazując na powyższe zarzuty pozwana wniosła o zmianę zaskarżonego wyroku i oddalenie powództwa w całości oraz zasądzenie od powodów na rzecz pozwanej kosztów procesu za obie instancje.

Powodowie wnieśli o oddalenie apelacji pozwanej i zasądzenie od pozwanej na ich rzecz kosztów postępowania odwoławczego.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje: apelacja pozwanej nie jest zasadna.

Zarzut naruszenia art. 233 § 1 k.p.c. nie zasługuje na uwzględnienie.

Sąd ocenia wiarygodność i moc dowodów według swego przekonania na podstawie wszechstronnego rozważenia zebranego materiału. Przepis art. 233 § 1 k.p.c., przy uwzględnieniu treści art. 328 § 2 k.p.c., nakłada na sąd orzekający obowiązek:

po pierwsze - wszechstronnego rozważenia zebranego w sprawie materiału, po drugie - uwzględnienia wszystkich dowodów przeprowadzonych w postępowaniu, po trzecie - skonkretyzowania okoliczności towarzyszących przeprowadzeniu poszczególnych dowodów mających znaczenie dla oceny ich mocy i wiarygodności, po czwarte

- wskazania jednoznacznego kryterium oraz argumentacji pozwalającej - wyższej instancji i skarżącemu - na weryfikację dokonanej oceny w przedmiocie uznania dowodu za wiarygodny bądź też jego zdyskwalifikowanie, po piąte - przytoczenia w uzasadnieniu zaskarżonego orzeczenia dowodów, na których sąd się oparł, i przyczyn, dla których innym dowodom odmówił wiarygodności (por. wyrok SN z dnia 29 września 2000 roku, V CKN 94/00, LEX nr 52589).

Pozwana kwestionowała ocenę dowodów osobowych wymienionych w apelacji dokonaną przez Sąd Okręgowy. Argumentem, który miał przemawiać za niewłaściwą oceną zeznań świadków i stron była niezgodność tej oceny z zasadami logiki i doświadczenia życiowego. Pozwana powoływała się na to, że darowizny rodziców na rzecz dzieci dokonywane są bez zachowania prawem przewidzianej formy, przeważnie w obecności osób zainteresowanych, tj. darczyńcy i obdarowanego.

Jeżeli chodzi o uchybienie zasadom logiki, to pozwana w apelacji tego wątku nie rozwinęła, nie wskazując na to, które konkretne dowody i z jakich konkretnie przyczyn zostały ocenione niezgodnie z zasadami logiki. Jeśli zaś chodzi o ocenę dowodów niezgodnie ze wskazanymi zasadami doświadczenia życiowego, to podnieść należy,

że dowody z dokumentów prywatnych w postaci umów darowizny i renty z k. 73, 74, 75, 79 świadczą o niesłuszności argumentacji pozwanej. Powołane dokumenty obejmują umowy darowizny i renty zawarte pomiędzy B. M. (1) a powódką. Dotyczą one niewielkich kwot. Pozwana nie wyjaśniła w żaden sposób, dlaczego dla tych czynności prawnych B. M. (1) miałyby uczynić wyjątek, nie dokumentując pozostałych darowizn na rzecz powodów, które przecież - według jej twierdzeń - miały obejmować o wiele większe sumy pieniężne, niż wskazane w umowach z k. 73, 74, 75, 79. Zwrócić także należy uwagę na fakt, że B. M. (1) potwierdzał na piśmie przekazywanie przez niego na rzecz byłej żony B. M. (2) alimentów (dokumenty

z k. 1043-1046). Powyższe zaprzecza tezie stawianej przez pozwaną, że B. M. (1), dokonując darowizn, czy też przekazując środki pieniężne na podstawie innych tytułów, nie dbał o zachowanie formy pisemnej. Dodać też należy, że wśród licznych dokumentów obejmujących operacje na rachunkach bankowych B. M. (1) nie ma ani jednej operacji, która wskazywałaby przekazanie na rzecz powodów jakiegokolwiek kwoty, są natomiast takie, które obejmują darowizny na rzecz córki M. M. (1). Pozwana powołując się w apelacji na zasady doświadczenia życiowego, które miałyby przemawiać za przekazywaniem przez B. M. (4) na rzecz powodów pewnych kwot pieniędzy, sama przyznała że „w wysokim stopniu uprawdopodobniła” okoliczności darowizn. Uprawdopodobnienie, co jest oczywiste, nie jest równoznaczne

z udowodnieniem faktów, z których pozwana wywodziła skutki prawne (art. 6 k.c., art. 232 k.p.c.). Należy również zwrócić uwagę, że świadkowie, na których zeznania pozwana się powołuje, większość okoliczności dotyczących darowizn znali jedynie

ze słyszenia od innych osób. Sąd Okręgowy trafnie zwrócił uwagę, że świadkowie powołani przez pozwaną nie wskazali dokładnie kwot darowizn, okoliczności ich dokonywania. Dokumentacja fotograficzna powołana w apelacji, nawet w powiązaniu

z zeznaniami świadków K. M. (3), M. M. (2), M. M. (1), J. M. (2), A. C., M. Ć., P. M. (2), R. G., A. M. (2), T. K., W. O., również nie może przemawiać za tym, że Sąd Okręgowy dokonał niewłaściwej oceny dowodów osobowych. Dokumentacja fotograficzna świadczy o tym, że powodowie bywali w domu swojego ojca na uroczystościach rodzinnych, podczas świąt (w pewnych okresach swojego życia), czemu powodowie nie zaprzeczali. Ustosunkowując się do twierdzeń pozwanej,

że B. M. (1) chciał ułatwić powodom start życiowy, podnieść należy, że w niniejszej sprawie zarysowały się dwie grupy dowodów, tj. dowody zgłoszone przez pozwaną, które miały potwierdzać jej wersję dotyczącą szeregu darowizn na rzecz powodów oraz

dowody zgłoszone przez powodów, które potwierdzały ich twierdzenia o braku darowizn, za wyjątkiem stwierdzonych na piśmie. Podkreślić należy, że powodowie przedstawili nie tylko z dowody zeznań świadków, ale także liczne dokumenty, które potwierdzały, że nabyli szereg składników majątkowych za środki pochodzące z ich majątków dorobkowych, nie zaś ze środków pochodzących z darowizn od ich ojca. Sąd Okręgowy rozważając wskazane dwie

grupy dowodów osobowych, mając na uwadze przeciwną ich treść, a także uwzględniając dowody z dokumentów, słusznie uznał

za wiarygodne zeznania świadków zgłoszonych przez powodów i w konsekwencji także powodów, zaś uznał za niewiarygodne dowody o treści przeciwnej. W tym miejscu powołać należy się na stanowisko Sądu Najwyższego wyrażone w wyroku z dnia 27 września 2002 roku, II CKN 817/00 (LEX nr 56906), zgodnie z którym jeżeli

z określonego materiału dowodowego sąd wyprowadza wnioski logicznie poprawne

i zgodne z doświadczeniem życiowym, to ocena sądu nie narusza reguł swobodnej oceny dowodów (art. 233 § 1 k.p.c.) i musi się ostać, choćby w równym stopniu, na podstawie tego materiału dowodowego, dawały się wysnuć wnioski odmienne. Tylko w przypadku, gdy brak jest logiki w wiązaniu wniosków z zebranymi dowodami lub gdy wnioskowanie sądu wykracza poza schematy logiki formalnej albo, wbrew zasadom doświadczenia życiowego, nie uwzględnia jednoznacznych praktycznych związków przyczynowo-skutkowych, to przeprowadzona przez sąd ocena dowodów może być skutecznie podważona. Sądowi Okręgowemu, wbrew zarzutom apelacji, nie można skutecznie zarzucić braku logiki, naruszenia zasad doświadczenia życiowego, pominięcia części materiału dowodowego, czy też braku wszechstronnej analizy dowodów. Sąd Okręgowy przeanalizował także zeznania pozwanej, która twierdziła, że środki pochodzące na nabycie lokalu przy ulicy (...) w R. oraz samochodu T. (...) pochodziły z jej majątku odrębnego, słusznie odmawiając wiary jej zeznaniom w tym zakresie, jako odosobnionym i niepotwierdzonym przez żaden wiarygodny dowód. Z wyżej podanych względów Sąd Apelacyjny podzielił w całości ocenę materiału dowodowego dokonaną przez Sąd Okręgowy, nie znajdując żadnych podstaw do stwierdzenia, aby naruszała ona zasady określone w art. 233 § 1 k.p.c.

Zarzut naruszenia art. 328 § 2 k.p.c. w związku z art. 227 k.p.c. nie jest zasadny.

O uchybieniu przepisowi art. 328 § 2 k.p.c. można mówić jedynie wtedy, gdyby uzasadnienie zaskarżonego orzeczenia nie zawierało danych pozwalających na kontrolę tego orzeczenia (por. m.in. postanowienie SN z dnia 21 listopada 2001 roku,

I CKN 185/01, Lex nr 52726, wyroki SN z dnia 18 marca 2003 roku, IV CKN 1862/00,

Lex nr 109420, z dnia 5 października 2005 roku, I UK 49/05, M.Praw. 2006, nr 4, s. 214,

z dnia 9 września 2010 roku, I CSK 679/09, LEX nr 622199).

Uzasadnienie zaskarżonego wyroku spełnia warunki określone w art. 328 § 2 k.p.c., a więc zawiera zarówno ustalenie faktów, które Sąd pierwszej instancji uznał za udowodnione, jak i wskazanie dowodów, na których się oparł, ocenę materiału dowodowego oraz wskazanie podstawy prawnej rozstrzygnięcia wraz z rozważaniami prawnymi odnośnie określenia wysokości zachowku. Uzasadnienie w pełni wyjaśnia motywy, którymi kierował się Sąd Okręgowy rozstrzygając niniejszą sprawę, a jego treść pozwala na kontrolę instancyjną. Okoliczność, że Sąd Okręgowy nie odniósł się do aktu notarialnego sprzedaży nieruchomości przy ulicy (...) w R. nie może świadczyć o naruszeniu art. 328 § 2 k.p.c., a także naruszeniu art. 227 k.p.c. Pozwana powołując się na akt notarialny sprzedaży nieruchomości podnosiła, że nieruchomość została sprzedana za cenę 820.000 zł, która odpowiadała wartości rynkowej. Jednocześnie wskazywała, że biegła L. Ż. wyceniła wartość nieruchomości na kwotę 960.000 zł, a uwzględnienie dowodu z aktu notarialnego mogłoby prowadzić do odmiennej oceny opinii biegłej. Również zaprezentowane w tym miejscu argumenty nie mogą świadczyć o naruszeniu art. 328 § 2 k.p.c. i art. 227 k.p.c. Odnosząc się zaś do tych argumentów, podnieść należy, że w obecnym stanie prawnym sąd odwoławczy bierze pod uwagę naruszenie przepisów prawa procesowego tylko na zarzut strony zgłoszony w apelacji. W apelacji pozwanej, sporządzonej przez pełnomocnika będącego adwokatem, nie został zgłoszony zarzut naruszenia art. 233 § 1 k.p.c. poprzez dokonanie niewłaściwej oceny dowodu z opinii biegłej L. Ż.. Z tych wszystkich przyczyn zarzut sformułowany w punkcie 1c apelacji, o ile miał na celu zakwestionowanie wartości nieruchomości przy ulicy (...) przyjętej przez Sąd Okręgowy, nie mógł odnieść skutku oczekiwanego przez pozwaną.

Zarzut naruszenia art. 455 k.c. jest nieuzasadniony.

Jak wynika z uzasadnienia zaskarżonego wyroku Sąd Okręgowy jako podstawę rozstrzygnięcia o odsetkach i dacie ich wymagalności powołał art. 481 § 1 k.c. Sąd Okręgowy nie powoływał się na przepis art. 455 k.c. i nie dokonywał jego wykładni, nie mógł więc go naruszyć w sposób powołany w apelacji (przez błędną wykładnię).

O ile apelującej chodziło o naruszenie art. 455 k.c. poprzez jego niewłaściwe zastosowanie, to zarzut naruszenia wskazanego przepisu także nie jest uzasadniony.

Odnosząc się do kwestii zastosowania art. 455 k.c. podnieść należy, że roszczenie o zachowek jest od początku długiem pieniężnym (wyrok SN z dnia 15 grudnia 1999 roku, I KKN 248/98, LEX nr 898244). Przepisy nie określają terminu wymagalności roszczenia z tytułu zachowku, wobec czego powinno ono zostać spełnione przez zobowiązanego, zgodnie z art. 455 k.c., niezwłocznie po wezwaniu przez uprawnionego do zachowku.

Ustalenie wysokości zachowku na podstawie cen obowiązujących w chwili wyrokowania (uchwała w składzie siedmiu sędziów SN z dnia 26 marca 1985 roku,

III CZP 75/84, OSNC 1985, Nr 10, poz. 147) nie przesądza o tym, że w każdym przypadku, dopiero od daty wyrokowania będą przysługiwały odsetki na rzecz uprawnionego.

Sąd Apelacyjny rozpoznający sprawę podziela w całości stanowisko Sądu Apelacyjnego w Lublinie wyrażone w uzasadnieniu wyroku z dnia 16 stycznia 2014 roku,

(...)(nie publ.), zgodnie z którym „w związku ze stabilizacją stosunków ekonomicznych, odsetki ustawowe pełnią w mniejszym niż dawniej - w okresie transformacji i niestabilności cen - funkcję waloryzacyjną, a w większym stopniu funkcję swego rodzaju zryczałtowanego wynagrodzenia za korzystanie przez dłużnika ze środków pieniężnych należnych wierzycielowi oraz funkcję motywującą dłużnika

do spełnienia świadczenia pieniężnego. Sama waloryzacja świadczenia pieniężnego dokonywana przez sąd w ramach ustalania wysokości roszczenia o zachowek, według cen obowiązujących w chwili wyrokowania, nie pozwala na uwzględnienie wszystkich negatywnych konsekwencji, jakie poniósł wierzyciel przez czas, gdy nie mógł korzystać z przysługującej mu od zobowiązanego z tytułu zachowku sumy pieniężnej. Niekiedy

w okresie wyrokowania ceny, stanowiące podstawę ustalenia wysokości roszczenia z tytułu zachowku, nie są wyższe, a niekiedy nawet są niższe niż w chwili wezwania zobowiązanego do zapłaty zachowku. Prowadzi to do wniosku, że termin, od którego zobowiązany z tytułu zachowku popadł w stan opóźnienia - warunkujący zasądzenie odsetek ustawowych - należy ustalić indywidualnie z uwzględnieniem okoliczności danej sprawy. O stanie opóźnienia można mówić wówczas, gdy zobowiązany znał już wszystkie obiektywnie istniejące okoliczności pozwalające mu racjonalnie ocenić zasadność

i wysokość zgłoszonego roszczenia z tytułu zachowku. Może to więc nastąpić także w dacie poprzedzającej chwilę wyrokowania (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17 września 2010 roku, II CSK 178/10, LEX nr 942800; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 lutego 2013 roku, II CSK 403/12, LEX nr 1314389)”.
Pozwana została wezwana do zapłaty w piśmie powodów z dnia 19 października 2008 roku (k.5). W piśmie tym powodowie żądali zapłaty zachowku w kwotach

po 167.125 zł na rzecz każdego z nich, w terminie 14 dni od doręczenia wezwania do zapłaty, wskazując sposób wyliczenia żądanych kwot i wymieniając składniki majątku, które stanowiły podstawę do określenia zachowku. Żądanie powodów nie było wygórowane, skoro zaskarżonym wyrokiem zasądzone zostały kwoty niższe, ale podobne do wysokości kwot wskazanych w piśmie z dnia 19 października 2008 roku. Pismo

z dnia 19 października 2008 roku pozwana odebrała w dniu 22 października 2008 roku (dowodów doręczenia k.7). Pozwana знаła rzeczywistą wartość majątku nabytego przez nią tytułem spadkobrania (w odpowiedzi na pozew nie kwestionowała wartości części składników majątku spadkowego) i przy zachowaniu należytej staranności była w stanie racjonalnie ocenić zasadność dochodzonych przez powodów roszczeń. Prawdłowo zatem Sąd Okręgowy zasądził ustawowo odsetki od świadczenia z tytułu zachowku

od dnia 6 listopada 2008 roku, mając na uwadze, że pomiędzy tą datą, a datą wyrokowania nie doszło do istotnej zmiany wartości składników majątkowych, które stanowiły podstawę do ustalenia zachowku.

Mając na uwadze powyższe rozważania, Sąd Apelacyjny uznając, że zaskarżony wyrok jest prawidłowy, na podstawie art. 385 k.p.c. oddalił apelację pozwanej jako bezzasadną.

O kosztach postępowania odwoławczego Sąd Apelacyjny postanowił mając na uwadze wynik postępowania odwoławczego oraz art. 98 § 1 k.p.c.,

w związku z art. 391 § 1 k.p.c. Apelacja pozwanej została oddalona

w całości. W związku z tym, nie znajdując podstaw do zastosowania art. 102 k.p.c., Sąd Apelacyjny zasądził od pozwanej na rzecz każdego z powodów poniesione przez nich koszty postępowania odwoławczego, obejmujące połowę kwoty widocznej na fakturze

z k. 1559 (przy czym zaznaczyć należy, że zasądzone kwoty są niższe niż określone zgodnie ze stawkami przewidzianymi w § 6 pkt 6 w związku z § 13 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 roku w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu).